

Трећа по величини земаља на свету – Канада са својих десет провинција и две територије представља једну од савезних држава данас у свету које се налазе пред дилемом федерација или конфедерација. Још важећи Закон о британској Северној Америци донет далеке 1867. године, касније нешто допуњен и измењен, а 1982. и преименован у Уставни закон, пружа правну основу за једну релативно високо централизовану Канаду. Многи стручњаци за уставно право се слажу да је по замишљању Канада требало да има далеко централизованiji политички систем од рачио Сједињених Америчких Држава. Надлежности су у Канади разгранчане између савезне и провинцијских влада, а постоји и један број заједничких надлежности. Плућени уједно искуством америчког грађанског рата у коме су поједине државе тражиле остварење „својих права“, творци Закона о британској Северној Америци су предвидели да провинције имају само она права која су директно наведена у Закону. Савезне институције, по том Закону, су надлежне за породично и кривично право, казнено-поправне институције, поштанске услуге, војску, навигацију, систем мера, ауторско право, финансијску и монетарну политику, рибарство, помоћ незапосленима, питање староседелца – индијанаца. Провинције су своју надлежност имале у области образовања, културе, здравства, правосудја и грађанских права.

Немир шездесетих година Канади доноси пробуђени национализам франкофонског Квебека. Жеља Квебека за

Добрица Савић

Федерација или конфедерација

Како то раде други: Канада

сопственом сувереношћу налази на отпор како Савезне владе тако и остало дела Канаде. Квебецки национализам достиже кулминацију у октобру 1970. године са бројним немирима и демонстрацијама. Као одговор на терористичке акције Фронта за ослобођење Квебека Савезна влада шаље 10.000 војника и успева да привремено смири агресивни национализам. Шест година касније победа Националне партије Квебека на изборима показује да је незадовољство франкофонског дела становништва и даље велико. Влада Рене Левека наставља политику чији је циљ отцепљење, али на изненађење многих посматрача Квебек се на референдуму маја 1980. године изашњава против отпочињања преговора о отцепљењу од осталог дела Канаде и евентуалног стварања „суверене асоцијације“. Антисепаратистичке снаге предвођене тадашњим председником Савезне владе Пјер Трудоом обећавају становницима Квебека „обновљени федерализам“. Уместо тога, 17. априла 1982. године долази до проглашења Уставног закона чије је незадовољство Квебека још више подстакнуто. Од тада па све до данас теку непрестани покушаји за измену статуса Квебека у окриву канадске федерације. Последњи покушај, познат као Мич Лејк споразум –

по месту где је донет – пропао је јуна 1990. одбијањем две провинције да га ратификују. Након пропасти овог споразума Роберт Бураса, садашњи председник владе Квебека, изјављује да је проглашење пуне суверености његово провинције само питање времена и одговарајуће форме.

Шта предлаже Квебек

Према речима Жан Алера који се налази на челу Уставног комитета Либералне странке Квебека „Мич Лејк споразум је био последња шанса за федерализам какав Канада сада познаје. Садашњи канадски Устав више није прихватљив за Квебек“. У извештају који је овај Комитет недавно припремио за састапан Либералне странке заказан за март, Канади је постављен ултиматум – или да прихвати промене које Квебек захтева, или Квебек прогласи своју сувереност са евентуалном могућношћу успостављања економске уније са осталим делом Канаде. Том економском унијом би управљали би органи који би били конфедералног карактера. Другим речима, Квебек захтева од Канаде или конфедерацију или проглашава своју сувереност.

На конференцији за новинаре где је први пут обнародован Алеров предлог, преми-

јер Бураса је измјесту осталог рекао и то да Квебек неће космогичке већ фундаменталне промене целокупног политичког система Канаде. Шта је то што предлаже, тј. захтева Квебек? Какава је то Канада која би била прихватљива за либералну владу и становнике ове једине франкофонске политичке целине на северноамеричком континенту?

Анализа предлога Уставног комитета припремљеног на чак 62 стране јасно указује да би подела власти између савезне и провинцијске владе била извршена у три вида. Постојале би области надлежности над којима потпуно, тј. суверену власт има Квебек. Те су области уједно и најбројније. Један мањи број области био би под заједничком управом савезне и провинцијске владе, док би само незнатан број области био под искључивом и директном управом владе из Отаве. Надлежност савезне владе обухватала би одбрану и војску, царину, монетарну политику и заједничка дуговања. Узајамно би су две владе старале за пореску, финансијску, спољну и имиграциону политику, правосуђе, рибарство, саобраћај и ПТТ. Све остале области би спадале у надлежност Квебека.

Са историјско-правног становишта надлежности Квебека се могу поделити у две групе. У прву групу спадају оне

области које су и до сада по важећем канадском уставу биле у надлежности провинција. То су, на пример, социјална политика, градска управа, култура, образовање, становање, рекреација и спорт, породица, питања радне снаге и стручне обуке, природни богатства, здравство и туризам. Друга група обухвата области које савезни устав изричито не спомиње па су онда по одредбама тог устава биле у надлежности савезне владе, али би од сада прешле у надлежност Квебека. Ту спадају пољопривреда, осигурање за незапослене, везе, енергија, заштита човекове средине, регионални развој, индустрија и трговина, језик, јавна безбедност, истраживање и развој. По новом предлогу све области које нису споменуте у савезном уставу од сада би биле не у надлежности федерације већ у директној надлежности Квебека.

Осетљиво питање националних мањина

Према новој визији Квебек би донео свој устав и своју повељу о људским правима. Остало је, међутим, недоречено да ли би се савезна повеља о људским правима и слободама примењивала и у Квебеку. Ово је уједно и област на коју су мањине у Квебеку посебно осетљиве. Све присутнији проблем језика и заштите културног

идентитета англофонаца у Квебеку овим предлогом постоје још осетљивији јер националне мањине губе свој главни ослонац – заштиту федерације. Судство би такође претрпело измене тако што би прешло у потпуно надлежност Квебека а улога Врховног суда Канаде би се у много чему смањила. Сенат, као горњи дом парламента, укинуо би се а заједнички парламент би се бирао на основу општег права гласа.

Принципи на којима би се базирала канадска економска унија обухватају слободу промета робе, људи и капитала, као и царинску и монетарну унију. Централна банка би претрпела измене у томе што би се прогресивно повећаво утицај сваке од провинција. Савезне јавне финансије би се драстично смањиле а самим тим и државни дефицит. Увела би се стриктна контрола савезног буџета а ограничили би се могућности савезног опорезивања.

Прва реакција на овакву Канаду које је виде либерали Квебека нису била најпосвољивија по њих. Вођа Националне партије Квебека Жак Паризо сматра да овакав план води Квебек на поновено одбијање од стране осталог дела Канаде. Како остали, „западни“, део Канаде гледа на захтев Квебека најбоље је изнео Џефри Симпсон у свом чланку објављеном у „The Globe and Mail“, једном од шлеканадских дневних листу. „Предлози су умрли пре него што су и стигли да изађу ван Квебека. Они би толико ослабили савезну владу, толико би раскомадали Канаду и дали толико пуно слободе једној провинцији – Квебеку, да би Канађани требало да буду или жутокљунци или идоти да чак и размислију о таквом договору“.

(Аутор је докторант на Мек Гил универзитету у Монреалу, Канада)